lay Mózses, több mint három száz esztendők előtt, országunk' zászlós-urainak egyike. Ő is a' földi aggasztó törekvésektől magát lebilincseltetni nem engedvén, istenes lelkesedéstől áthatva, javainak egy részét, szent ajtatosságokra szentelé, ezeknek véghezvitelét, amazoknak átadása mellet, a' nagyszombati plebánusra bizván; 's hogy szent szándéka bizonyosabban teljesedjék, a' fölügyelést a' nagyszombati nemes tanácsra, és községre, mint különben is a' plebániának pártfogóira ruházván. A' kegyes intézkedésnek pontosb t ljesitésében, az alapitónak szándékával összehangzólag, résztveend a' társas-káptalan is. Ugyanazért egy része azon jövedelmeknek, mellyek a' plebániának több ideigi függőben volt állapotja alatt Buzslay' adományozásából összegyültek, szinte a' társas-káptalan' alapitványához járula.

Nem lehet kételkedni, hogy ezen országos főember kitünő más tulajdonokkal is diszeskedett; ezekről azonban mit sem tudunk; de azt tudjuk; az három század óta hirdettetik, hogy kincset gyüjtött magának ott, hol azt sem a' tolvajok ki nem ássák, sem a' moly, vagy rozsda meg nem emésztik. Ez irva van, és a' mi fölötte sokkal böcsösebb, irva van az élet' könyvében; 's ha majd eljövend, a' ki nem késik; a' ki az ő nevében nyujtott egy pohár vizet sem hagyja jutalom nélkül, megadja kétségkivül e' hüséges szolgának is az érdemlett jutalmat, 's beviszi őt urának örömébe.

Ezen kutfőkből eredtek tehát, azon résznyire kisded ingatlan javak, résznyire kész öszvegek, mellyek fölséges apostoli királyunk által örökös alapitványnyá alkottatván, a' társas-káptalannak létrehozatát, 's jövendő időkre is megalapitását eszközlék.

Tisztelendő atyámfiai, kedves fiaim, keresztény hiveim! Szent Pál apostolnak mondása szerint, az Istent szeretőknek minden jóra szolgál. Minekünk is e' jelen ünnepélynek körülményei, mindenekelőtt juttassák eszünkbe, hogy van valami, a' mi az érzéki jóllétnél, a' földi javaknál sokkal böcsösebb, szorgalmunkra sokkal érdemesebb. Juttassák eszünkbe az egy szükségest, mellyre Üdvözitőnk a' gondokba merült Marthának figyelmét függeszteni kivánta, 's mellyet másutt bővebben kimagyarázott mondván: mit használ embernek, ha az egész világot elnyeri, lelkének pedig kárát vallja? — Azután buzgó kérésünket a' mennyek' Urának mutassuk be; hogy a' ki vitézkedő anyaszentegyháza fölött ébrékeny őrködését e' jelenettel is tanusitja, ezen kisded plántálását isteni oltalma alá vegye; malasztaival erősitse, mennyei áldásának harmatjával szünet nélkül öntözze, ápolja, gyarapitsa; ápolja, hogy a' társulat szent hivatásának ösvényéről soha el ne térjen, tagjai pedig szent hivataloskodásaikkal kapcsolják a' hiveket szorosban az Istenhez, éleszszék bennök egymáshoz az igaz szeretetet; egy szóval, hogy tanitásaik 's példáik által neveljék, vastagitsák a' jót; gyengitsék, és irtogassák a' rosszat; hogy igy jótevőiknek egész igazsággal mondhassák: testi javakat vettünk tőletek, lelki jókat adunk vissza érettök. És egyedül ezen üdvös jövendő, ezen szent eredmény volna az, a' mit én is e' társas-káptalannak létre ozása körül tett fáradozásaimért egyetlen jutalmul, magamnak, utódimnak megadatni kivánnék.

Továbbá Isten előtt kiöntött ebbeli kérésünk után, legyen hála, dicséret, örök jutalom az Urban nyugovó jótevőknek, kik kegyes adakozásukkal közvetlen ugyan az egek' Urának megengesztelésére, az isteni-félelemnek, tiszteletnek gyarapitására czéloztak; de mivel a' Szentléleknek mondásakint, a' ki az Istent féli, jót cselekszik, azokkal egyszersmind embertársaikban is a' jobb érzést, a' felebaráti szeretetet, a' lelki nyugalmat hathatósan táplálják. — Forró köszönet és hálaadás legyen e' nemes város' érdemes tanacsának, és községének, különösen azon készségéért, mellyel derék eldődeiket követvén, valamint azok hajdan sok kegyes intézeteket; ugy jelenleg ők e' létre jött társas-káptalant, a' barátságnak kitünő bizonyságai között fogadni sziveskednek. De mindenek fölött dicsőség, 's nemzetségről nemzetségre hirdetendő örök hála legyen fölséges V. Ferdinand-, apostoli királyunknak, kinek kegyelme, 's apostoli buzgósága, anyaszentegyházunkat egy tisztes testülettel megörvendeztetni, és azt olly atyai, gyengéded gondoskodással elintézni méltóztatott, millyet a' most fölolvasandó királyi kegy. alapitványi levélnek tartalma nyilván tanusitani fog.

Hazánk' sz. koronája és annak eredete.

II.

(Az „uj nézet" folytonos vizsgálata.)

A' már idézett sorokat Hetényi ur' állitásából szükségeseknek véltük szóról szóra leirni; részint mivel azokban a' korona' küldetésének okai fölhozva vannak, 's az idő is meghatározva van; részint, hogy az azokból folyó következményeket az olvasó annál világosabban lássa. Történeti dolgok vannak azokban emlitve, és állitások összehalmozva, mellyeket ugy, mikép ott leirvák, megegyeztetni, vagy bebizonyitani soha senki sem fog. — Kérdhetnők, mit akar Hetényi ur érteni az „önálló egyházkormány" alatt, mellynek jeléül

állitólag az apostoli kereszt, és a' korona Bizanczból küldetett? Azt-e, hogy ekkor Bizanczban és nálunk önálló, 's a' romai kath. egyháztól független, 's illykép tanaira nézve is szükségkép különböző egyház létezett? Ezt ugyan mindkettőre nézve nehezen sikerül valaha neki bebizonyithatni. — Talán amott Photius' hitszakadására czéloz? De ekkor még, nol a Photius azt megkisértette, a' keleti egyház nem sülyedt a' tévelygés' örvényébe annyira, hogy az egység' középpontjától, a' romai egyháztól végkép elszakadt volna. Fönállott a' két egyház közötti egység még késő időig, mikép ezt, számos adatokkal, ha szükség, bebizonyitanunk lehet. Midőn pedig az erkölcstelenség' tova áradásával utóbb a' romai egyháztól csakugyan elvált, fonnyadni és száradni kezdett az, mint vessző, melly az őt éltető tőkétől elválik, (sz. Ján. **15, 1—20.**) 's a' szakadárok magok közt számtalan pártokra, 's vallási felekezetekre oszolva, sietteték egyszersmind a' keleti birodalom' végső megbukását; beteljesedvén rajtok Üdvözitőnk' ama' mondása: „minden maga ellen meghasonlott ország elpusztul, és minden maga ellen meghasonlott város, vagy ház, állandó nem lészen." (Mát. **12, 25.**) És ha ezen önálló egyházban H. ur dicsőséget keres, ugy hozzá szavunk nincsen.

Vagy talán nálunk Geiza alapitott ollyant, 's annak jeleül küldöttnek lenni mondja H. ur az apostoli keresztet és koronát Bizanczból? De hisz' már egyszer állitá, hogy azt sz. István alapitotta. Egy épületnek tehát két hatalmas tette alapját, és mégis, Hetényi uron kivül, mindeddig annak legkisebb nyomára senki sem jutott! De kérdezzük a' történetirást. Geiza vezér ki által kezdé a' magyarok' megtérítésének nagy munkáját? Piligrin, a' lorki püspök, kit e' végből a' magyarok különösen megkerestek [1]), 's kinek küldöttjei kevés idő alatt ötezer magyart téritének az egyház' kebelébe, nem Roma' hive volt-e? Nem a' pápától vettek-e ezek utasitást, és nem neki küldöttek-e tudósitást? — És sz. Adalbert, és a' pannonhalmi sz. benedekiek, kiknek Geiza kolostort kezdett épittetni, nem Roma' hivei voltak-e? Vagy ha ezek is, természetesen mint Geiza és sz. István által olly buzgón pártfogoltak, ama', H. képzelte ős-, és a' kath. egyháztól tanai- 's szertartásaira nézve különböző egyházhoz tartoztak, mikor szüntek meg annak hivei lenni? És az egész ősegyház hol? mikor? 's melyik királyunk' uralkodása alatt alakult azzá, a' mi most, ha ezt nem sz. István alapitotta, 's ennek hive nem volt? — Csupa álmodozás. — Hát ha még azt is megengednők, mit H. ur a' 483-ik lapon állit, hogy a' veszprémi püspökséget is Geiza alapitotta volna? Ez olly fegyver, melly tulajdon állitásának életszikráját oltja el. De mi ezzel, noha kezünkbe szolgáltatta, ellene még sem élünk, mert alapja nincsen [2]). Mellyik, 's millyen volt tehát H.-nek amaz ősegyháza, mellynek jeleül Constantin által küldöttnek lenni mondja az apostoli keresztet koronával együtt? — Nem, biboros Constantin azokat soha sem küldötte, annál kevésbbé illy jelentés végett. — Azt mondja H. ur állitása' vedelmére, és pedig minden kétséget kirekesztőleg 's határozottan mondja: hogy a' koronán levő kép, Geizát, sz. István' atyját jelenti. Valljon olly határozottan lehet-e ezt mondania, miután a' történetirók eddig mind máskép magyarázták? És ha H. ur szerint a' koronán létező kép csakugyan Geiza vezért jelenti, mit jelent akkor fején a' korona? hiszen ő koronásfő nem volt; mit jelent a' képen létező, nagy betükkel vésett irás: *Γεωβιτζ δεσποτης πιζος χραλης Τφρκιας* (Geobitz hiv ur Törökország' királya [3]), hiszen ő király nem volt, 's H. ur maga is herczegnek nevezi Geizát, pedig *χραλης* valóságos királyt, koronásfőt jelent. Biboros Constantin tehát azt sem tudta volna, hogy a' kit koronával megtisztelni akar, kinek nevét 's képét reá is véseté, király-e vagy nem? — Vagy talán Constantin, mint hatalmas bizanczi császár, Geizát koronával meglepni akarván, ez alkalommal őt egyszersmind királylyá nevezte? Nem, ennek H. ur is ellenmond, mert szerinte a' bizanczi császárok nem azért küldöttek a' fejedelmeknek koronát, hogy a' „fejedelemségből királyokká legyenek." (**483.** l.) Épen semmi valószinüség sincs tehát a' dologban, hogy a' koronán létező kép, Geizát, sz. István' atyját jelentené, an-

[1]) „Ab Ungarorum gente — igy ir Piligrin a' pápához — multis precibus ipse invitabar venire, aut missos meos in opus evangelii illuc dirigere." Cod. Dipl. P. I. p. 260.

[2]) Hetényi ur a' 483. lap' második hasábján három csillag alatti jegyzékében azt mondja: hogy a' veszprémi püspökség székének Geizától alapitottnak kell lenni, és hogy innen volna magyarázható a' pannonhalmi oklevélben előforduló „Episcopus parochianus." Erre röviden csak azt jegyezzük meg, mit sz. István ugyanazon oklevélben amaz időről mondott, midőn atyja' halála után, Kupa ellen harczra menendő, sz. Mártonnak ünnepélyes fogadást tön: „Necdum enim episcopatus et abbatiae preter ipsum locum (tudnillik a' pannonhalmi apátságon kivül) in regno ungarico facte erant." L. Tud. Gyüjt. 1836. I. Kötet. Meg kell vallanunk, mikép át nem látjuk, hogy H. ur az önálló, 's a' rom. kath. egyháztól egészen független egyházról akarván szólani, állitása mellett ez okot miért is hozta föl.

[3]) A' bizanczi irók ez időben a' magyarokat, törököknek; Magyarországot, Törökországnak szokták nevezni.

nál kevésbbé pedig, minthogy sz. Istvánnak 's unokáinak legjobban kellett tudni, ki a' magyarok' első királya: pedig sz. István az **1001**-ben költ pannonhalmi oklevélben, 's máshol is magát „primus Rex"-nek nevezi; sz. László és az utóbbi királyok is őt nevezik a' magyarok' első királyának.—Kettős koronánk kül- vagy görög alaku koronájára, 's azon létező kép- 's fölirásra nézve nagy tévedés volt tehát Hetényi urnak az eddigi történetirók' nyomától 's állitásától eltérni; minthogy az, erre nézve is sokkal jobban kiállja a' probát.— Továbbá, mit akar az által Hetényi ur jelenteni, hogy „a' régibb pápák egyedül magukat tekinték az apostol főnök" (tehát, mellékesen legyen mondva, mégis volt az apostolok közt egy főnök?) „utódainak," tisztán nem értjük; szerinte talán a' későbbi pápák másokat is tekintettek az apostolfőnök utódainak? Ezt ugyan mi nem tudjuk, 's itt H. ur előtt „historiai uj nézetek"-re ismét tágas tér nyilik. Ezek' folytában azt mondja H. ur, hogy az is erősiti koronánknak nem Rómából, hanem Bizanczból származását, mert ugy mond „a' romai régibb pápák... tudtomra ugyan királyainkat apostoli czimmel soha sem tisztelték meg." (**483**. l.) Itt érinteni sem akarjuk ezen okoskodás',— ha mégis annak lehet mondani — leggyengébb oldalát. Mi köze annak a' korona-küldéssel, nevezték-e a' romai régibb pápák királyainkat apostoli czimmel vagy nem? János orosz fejedelemnek, és más fejedelmeknek is küldöttek ők koronát, a' nélkül, hogy őket apostoli czimmel illették volna. Ez tehát mitsem mozdit H. ur' ügyén, annál kevésbbé pedig, minthogy magáról mondja; „tudtomra" nem nevezték.— Tehát csak tudtára nem! Olly erősitő ok, mellyet az állitó véd-okul fölhozván, felőle ugy nyilatkozik, hogy bizonyosan nem tudja, ugy van-e, nincs-e? és mégis vele erősiteni akar; egy a' maga nemében. És ha valaki reá azt felelné: tudtomra nem ugy van; ez amazzal egyensulyt nyer a' mérőserpenyőben, 's az állitó jogát elveszti ellenokot kérni. Azonban, hogy már első királyunkat a' romai pápa nem csak apostolinak, hanem apostolnak is nevezte, Hartvich, ugyanazon századbeli történetirónk világosan följegyzette; „Ego sum — mondá Sylvester pápa a' követekhez—Apostolicus, ast ille merito Christi Apostolus dici potest, cuius opera tantum populum sibi Christus aquisivit" [4]); nem emlitvén itt ugyan Sylvester' levelét, mellynek hitelessége még nincs annyira lerontva, hogy azt csak könnyü móddal félre lehetne tenni. Hogy tehát Sylvester, és igy királyaink' sorát tekintve a' legrégibb pápa, már **1**-ső királyunkat apostolnak nevezte, legjelesb történetiróink Pray, Katona, Fessler, Engel és még számtalan kisebb és nagyobb történetirók, protestansok is elismerik. De törvénykönyvünkben is szent Istvánról világosan állanak e' szavak; „Apostolus meruit nominari [5]);" tudnillik azon pápa által, kiről ugyanott mondatik, hogy szent Istvánnak kettős keresztet is küldött.— Noha ezek igy vannak, mégis — H. ur azt mondja magáról; hogy a' romai régibb pápák ... tudtára ugyan királyainkat apostoli czimmel soha sem tisztelték meg; de hisz' ki mit nem tud, ki tehet róla? Csakhogy nem-tudással mégis nyilvánosságra kilépni, sőt tudományos ügyet még el is dönteni akarni, olly valami, melly sokkal nagyobb annál, mit H. ur palinagoniájában „irói felhősdiségnek" nevez.

Pauer János.

[4]) Hartvich, Vita S. Stephani. C. 3.

[5]) Part. I. tit. **11**. §. 3.

AZ IFJUHOZ.

Ismered kedves te! a' rád mosolygó
Szírenek' bájos seregét, ama' szép
Színeket játszó, de csalárd sziget' rém
Lakta virányin;

Kiknek ígéző dalukat kerülvén
A' mesés-kornak nagyokat cselekvő
Hősi bézárták fülöket 's előlük
Messze futottak...

Életed' vészes habokat teremtő
Tengerén küzdesz 's evezesz te is még;
Hogy, dicső czélhoz törekedve, boldog
Partokat érhess.

Ah! de nászádod' követik varázsló
Énekek közben, veszedelmes arczczal
A' világ' forró örömit kinálván,
A' puha kéjek.

Telve hullámzó kebelök halálos
Tüzzel: a' tölük megigézve ejtett
Áldozat' vérét 's erejét kiszíván,
Lelkeket ölnek.

Fuss tehát tőlük! Szemeid' ne fordítsd
Rájok. Ugy nem lészsz szomorú tanúja
Rut hatalmuknak; 's tetemid nem esnek
Mostoha partra.

Már ma nem félünk; 's bizakodva keblünk'
Szerfölött hirlelt erejébe, bátran
Lökjük a' torlott habok' ellenébe
Gyenge hajónkat.

Mert ma már a' vészt kikerülni szégyen:
Gyengeség attól, ha lehetne is bár,
Messze távoznunk. — Ma keresni illik
Azt...'s bele veszni!

Cs.